

JÄLKITAVUJEN VOKAALIENVÄLINEN *H* VIENALAIS-SUOMALAISESSA
IDIOLEKTISSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
13.1.2023

Oona Juntunen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe	1
1.2. Käsitteet	2
1.2.1. Jälkitavujen vokaalienvälinen <i>h</i>	2
1.2.2. Karjalan kieli	3
1.3. Aineisto	3
1.4. Litterointiperiaatteet	4
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA METODIT	6
2.1. Sosiolingvistiikka	6
2.2. Kielikontaktiteoria	6
2.3. Aikaisempi tutkimus	7
2.4. Metodit	8
3. ANALYYSI	9
3.1. Suffiksaaliset tapaustyyppit	9
3.1.1. Passiivin preesens ja preteriti	9
3.1.2. MA-infinitiivin illatiivi	11
3.1.3. Nominin illatiivi	12
3.1.4. Kolmannen persoonan omistusliite	14
3.1.5. Muut suffiksaaliset tapaukset	15
3.2. Radikaaliset tapaustyyppit	16
3.2.1. <i>eh</i> -nominin	16
3.2.2. <i>VS</i> -nominin	17
3.2.3. Muut radikaaliset tapaustyyppit	18
3.3. Kokoavia huomioita	19
4. PÄÄTÄNTÖ	21
LÄHTEET JA LYHENTEET	23

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe

Tutkin kandidaatintutkielmassani yhden kaksikielisen puhujan idiolektia. Kielenoppaan kotikieli on vienankarjala, mutta Suomessa ikänsä asuneena hän puhuu myös suomen kieltä. Aineistossani kielenopas on tavoitellut suomea. Hänen puheessaan kuitenkin esiintyy paljon vienankarjalaisia kielenpiirteitä. Kielenpiirre, johon tässä tutkimuksessa keskityn, on jälkitavujen vokaalienvälinen *h*. **Tutkimusongelmani** on jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n esiintyvyys kielenoppaan idiolektissa ja **tutkimuskysymykseni** ovat seuraavat:

1. Missä muotoryhmissä jälkitavujen vokaalienvälinen *h* esiintyy?
2. Millaista *h*:n variaatiota eri muotoryhmien sisällä esiintyy?

Alustava **hypoteesini** on, että jälkitavujen vokaalienvälinen *h* esiintyy kaikissa muotoryhmissä, joissa sitä vienankarjalassa perinteisesti esiintyy. Odotan kuitenkin esiintyvyyden olevan epäsäännöllistä. Arvelen myös esiintyvyyden olevan korkeampaa radikaalisissa kuin suffiksaalisissa tapauksissa. Radikaalisista ja suffiksaalisista tapaustyypeistä kerron lisää luvussa 1.2.1. Hypoteesini perustuu pro gradu -tutkielmiin (Lehikoinen 2008; Massinen 2012; Mettovaara 2016), joissa on tarkasteltu jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta siirtokarjalaisten tai vienankarjalaisten puhujien idiolekteissa. Lehikoisen (2008: 32) tutkielmassa siirtokarjalaisten kielenoppaitten puheessa esiintyvä *h* havaitaan horjuvaksi piirteeksi. Massisen (2012: 92–93) tutkielmassa yhtä siirtokarjalaista puhujaa lukuun ottamatta *h*:ta esiintyy eniten painottoman tavun jäljessä yksikön illatiivissa ja passiivin imperfektissä. Mettovaaran (2016: 71) tutkielmassa todetaan, että vienalaismurteissa *h*:n kato muotoryhmissä on yleisintä seuraavassa järjestyksessä: passiivin imperfekti, passiivin preesens, illatiivi, kolmannen persoonan omistusliite, *eh*-nominin ja viimeisimpänä *VS*-nominin. Jokaisessa tutkielmassa (Lehikoinen 2008; Massinen 2012; Mettovaara 2016) on ollut useampi kielenopas, ja kielenoppaitten idiolekteittaiset erot vaihtelevat osassa tapauksista hyvin huomattavasti, minkä vuoksi en ole esittänyt tarkempaa hypoteesia omalle tutkielmalleni.

1.2. Käsitteet

1.2.1. Jälkitavujen vokaalienvälinen *h*

Jälkitavujen vokaalienvälinen *h* on heikkohälyinen laryngaalinen spirantti. Foneemina *h* on itämerensuomalaisissa kielissä nuori: se juontuu myöhäiskantasuomesta ja sen ajatellaan kehittyneen varhemmista sibilanteista *s*, *š*, *z* ja *ž* sekä affrikaatoista *tš* ja *dž*. *h* ei ole järin stabiili foneemi, koska sillä on heikko sonoriteetti sekä paljon allofoneja ja täten se on altis muutoksille. Itämerensuomalaisissa kielissäkään *h* ei ole välttynyt muutoksilta, vaan se on eri ehdoin käynyt läpi kadon, assimilaation ja metateesin, minkä lisäksi se on myös saanut aikaan muutoksia ympäröivässä vokalistossa. (Lehtinen 2007, 188; Mantila 1992: 3–6.) Toisin kuin suomen kielessä, karjalassa *h* ei kuitenkaan esiinny metateettisena (Mettovaara 2016: 5).

Tutkielmassani mahdolliset *h*:n sisältävät muotoryhmät on jaoteltu niin, että vienankarjalalle tyypilliset edustukset ovat omina osioinaan. Muotoryhmät ovat joko suffiksaalisten tai radikaalisten tapaustyyppien alla. **Suffiksaalisilla** tapaustyypeillä viitataan muotoihin, joissa on alun perin ollut *hen*-suffiksiaines. *hen*-suffiksi on kehittynyt lativiin *s*:stä ja kolmannen persoonan tunnuksesta, joista molemmat ovat olleet muotoa *-sen* ~ *-zen*. **Radikaaliset** tapaustyyppit taas ovat vartalon *s*:n tai *š*:n omanneita edustuksia. (Mantila 1992: 5.)

Suffiksaalisiin tapaustyyppeihin kuuluu passiivin preesens ja imperfekti, MA-infinitiivin illatiivi, nominin illatiivi, kolmannen persoonan omistusliite ja muut mahdolliset suffiksaaliset tapaukset. Radikaaleihin tapaustyyppeihin lukeutuvat *eh*-nominin (jotka ovat suomen kielessä menettäneet sananloppuisen *h*:nsa), *VS*-nominin eli tässä tapauksessa nominin, joissa vokaali on joko *a*, *ä*, *i* tai *e* ja joissa sananloppuinen konsonantti on joko *s* tai *š* sekä muut mahdolliset radikaaliset edustukset. (Mantila 1992: 5; Zaikov 2013: 65.)

1.2.2. Karjalan kieli

Karjalan kielen on perinteisesti katsottu koostuvan kolmesta päämurteesta: varsinaiskarjalasta, aunuksenkarjalasta eli livvistä ja lyydistä. Tässä jaossa varsinaiskarjala on edelleen jaettu vienankarjalaan, siirtymämurteisiin ja eteläkarjalaan. (Kunnaksen 2007: 39 mukaan Zaikov 2000: 27.) Suomalaisessa etymologisessa tutkimuksessa kuitenkin lyydi nähdään omana kielenään (SKES). Jeskanen (2005: 215) käsittelee vienankarjalaa, varsinaiskarjalaa ja livviä erillisinä kielinä, ja Kunnas (2007: 41) katsoo, että vienankarjalaa, livviä ja tverinkarjalaa voitaisiin pitää omina karjalan kielinä. Omassa tutkimuksessani keskityn vienankarjalaan.

Karjalan kieltä puhutaan Suomessa ja Venäjällä. Suomessa karjalan kieli on yksi kotoperäisistä vähemmistökielistä, mutta karjalankielisiä on tullut Suomeen myös itärajan takaa. Tutkimaani vienankarjalaa on Suomessa puhuttu erityisesti Suomussalmella ja Kuhmossa. Suurin osa vienalaistaustaisista on kuitenkin Venäjän Karjalan pohjoisosista ja Petsamosta. (Sarhimaa 2017: 18, 25, 31.)

1.3. Aineisto

Aineistoni koostuu yhdestä noin 50 minuuttia kestävästä tallenteesta, joka on nauhoitettu vuonna 2016. Kielenopas on Pohjois-Pohjanmaalla asuva 1980-luvulla syntynyt mies, joka on asunut ikänsä Suomessa ja puhuu suomen kieltä mutta on oppinut kotikielenään vienankarjalan. Vienankarjalaa hänen perheestään on puhunut vanhempi ja isovanhempi. Nauhoitustilanteessa kielenopas pitää esitelmää, jossa hän kertoo karjalaisesta kulttuurista yleisölle suomeksi. Tallenteen pohjalta on tehty litteraatti. Aineiston on tallentanut ja litteroinut Niina Kunnas.

Aineistossa esiintyy muutamia loitsuja, jotka olen sivuuttanut. Loitsuissa on käytetty selvästi muusta puheesta poikkeavaa kieltä. Niissä myös esiintyy *h*:llisiä variantteja, joitten tyyppisiä tapauksia ei muuten edustu kielenoppaan puheessa ollenkaan, kuten *h*:llistä *abessiivia* (*voittamahta*, *kaatamahta*). Tällaisia opittuja

kielellisiä tuotoksia ei lasketa spontaaneiksi keskustelun puhevuoroiksi (Kunnas 2007: 33), joten katsoin parhaaksi jättää ne analysoimatta.

Vaikka keskityn tässä tutkimuksessa vain jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n tutkimiseen, on huomattavaa, että aineistossa kuitenkin esiintyy muitakin vienankarjalasta olevia kielenpiirteitä kuten partitiivin päätte *-e* (*nimityksie, silimie*) ja adjektiivin päätte *-ni* (*samantyyppini, parantamini*). Morfologisten seikkojen lisäksi aineistossa esiintyy myös karjalankielistä sanastoa, laajempaa astevaihtelua ja vienankarjalalle tyypillisiä äänteitä, esimerkiksi sibilantteja *š* ja *ž* sekä affrikaattaa *č*. Aineisto on siis monikielinen, vaikka kielenopas tavoitteleeekin suomen kieltä.

1.4. Litterointiperiaatteet

Aineiston litteroinnissa on käytetty karkeaa transkriptiota. Lähtökohtana on ollut niin sanottu puolikarkea tarkekirjoitus (ks. Itkonen 1964: 42–51; Yli-Paavola 1970: 75–78), jota on yksinkertaistettu seuraavasti:

- 1) *ü*:tä merkitään *y*:llä.
- 2) Pitkät vokaalit merkitään kahdella samanlaisella vokaalilla.
- 3) Erisnimet aloitetaan isolla alkukirjaimella.
- 4) Redusoituneet *n*:t merkitään *n*:llä.

Sibilanteista käytetään Karjalan kielen sanakirjan (KKS: LXXXVII) mukaisesti merkkejä *s*, *š*, *z* ja *ž*. Affrikaattaa merkitään *č*:llä ja sen vahvaa astevaihteluparia *čč*:llä, esim. *meččä* : *mečän*.

- [!] tarkoittaa odotuksenvastaista muotoa.
- Kirjoittajan kommentit on merkitty [hakasulkeiden sisään].
- *£*-merkit lausuman ympärillä tarkoittavat hymyillen lausuttua jaksoa.
- Yhdysmerkki tarkoittaa, että sana on jäänyt kesken, esim. *sie- eiku*.

- Kaksi peräkkäistä yhdysviivaa (--) osoittaa, että osa puheenvuorosta on jätetty pois.
- Sananrajainen legatoääntämys on osoitettu alaviivalla, esim. *heil_on*.
- Pisteellä merkitään lausuman loppua, ja pilkku tarkoittaa lausuman sisäistä taukoa.

2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT JA METODIT

2.1. Sosiolingvistiikka

Sosiolingvistiikalle on useita eri määritelmiä, ja alana se voidaan nähdä melko laveana. Monissa määritelmissä on esitetty idea, että ”sosiolingvistiikka on kielentutkimuksen alue, joka tutkii kielenkäytön ja sosiaalisen rakenteen suhdetta”. Määritelmiä yhdistää usein myös näkökulma, jossa lähtökohtana on sosiaalinen todellisuus eikä kielenkäyttö. (Nuolijärvi 2000: 15 ja siinä mainitut lähteet.)

Sosiolingvistiikan saralta tutkielmani edustaa erityisesti variaationtutkimusta. Sosiolingvistiikan menetelmin on useimmiten tutkittu puhuttua kieltä sekä sen vaihtelua, ja variaationtutkimus onkin usein käsitetty sosiolingvistiikan synonyymiksi. Variaationtutkimuksessa tutkitaan muun muassa puhutun kielen vaihtelua ja mitä kielen olemuksesta saadaan selville sen pohjalta. Myös kysymykset, kuten mitkä sosiaaliset tekijät kantavat kielellistä variaatiota ja miten ajallinen, alueellinen ja sosiaalinen variaatio liittyvät toisiinsa, ovat variaationtutkimuksen alaa. (Nuolijärvi 2000: 16–17.)

2.2. Kielikontaktiteoria

Kielikontaktina voidaan pitää useamman kuin yhden kielen läsnäoloa monikielisen yksilön toiminnassa (Riionheimo ym. 2014: 319). Kielikontakti on karjalan kieltä tutkittaessa tärkeä huomioida, sillä kielikontaktit erisukuisten kielten kanssa ovat olleet aktiivisesti läsnä karjalan historiassa vuosituhansien ajan. Myös monet rajalinjojen muutokset ovat vaikuttaneet vaihteleviin kielikontaktitilanteisiin karjalan puhuma-alueella. (Sarhimaa 1995: 191–192.)

Kielikontakti karjalan ja suomen välillä on mielenkiintoinen, koska ne ovat toisilleen läheisiä sukukieliä. Kielten rajat eivät ole monikielisillä puhujilla kovinkaan jyrkkiä (Cenoz 2013: 12), mutta kielten pehmeärajaisuus lienee vielä huomattavampaa läheisten sukukielten puhujilla. Puhujan osaamia kieliä, eli karjalaa ja suomea, voi

ajatella resurssijoukon muodostavina kielinä. Lisäksi kielten rakenteet nähdään osana monikielistä repertuaaria. Koko repertuaari pysyy aktiivisena vuorovaikutustilanteissa. (Matras 2009: 38, 308.)

Kielikontaktien seurauksena puhujan osaamat kielet voivat vaikuttaa toisiinsa. Tästä ilmiöstä voidaan käyttää termiä **transferi** tai **kieltenvälinen vaikutus**. Käytännössä transferi näkyy esimerkiksi siinä, kun suomenkielinen puhuja ääntää englantia suomalaisittain tai käyttää suomen kielelle tyypillisiä lauserakenteita englannin kielessä. Transferin ilmenemisessä idiolektien välillä voi olla huomattaviakin eroja. Idiolekti voi myös muuttua elämän eri vaiheissa. Idiolekteittaisiin eroihin vaikuttavat monet seikat. Ensinnäkin kielten keskeinen historia vaikuttaa kielikontaktin intensiteettiin ja kontaktin syntyyn: millaiset ovat olleet kieliyhteisöjen poliittiset suhteet, millaisia statuseroja kielillä on ollut ja miten pitkään niitten kontakti on kestänyt. Yhteiskunnallisten seikkojen lisäksi on myös yksilöllisiä muuttujia. Perinteisinä yksilöllisinä muuttujina on pidetty esimerkiksi iän ja koulutuksen vaikutusta. Nykyään pidetään tärkeänä myös puhujan kieliasenteen ja kielellisen lojaaliuden tarkastelua osana idiolektien tutkimusta. (Thomason 2001: 77, 151–152; Palander 2005: 82–83; Kunnas 2007: 23; Mustanoja 2011: 340; Paulasto ym. 2014: 414, 421–422.)

2.3. Aikaisempi tutkimus

Jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta on tutkittu ahkerasti suomen kielessä, erityisesti peräpohjalaismurteissa. Peräpohjalaismurteitten metateettisesta *h*:sta on kirjoittanut seikkaperäisesti väitöskirjassaan Mantila (1992). Sen lisäksi on tehty aluekohtaisia tutkimuksia jälkitavujen vokaalienvälisestä *h*:sta, kuten Häyhä (1991), Elsilä (2000), Vaattovaara (2002), Kotajärvi (2004) ja Ruuska (2019). *h*:ta on myös tarkasteltu yhtenä kielenpiirteenä esimerkiksi tutkielmissa Päivärinta (1999), Kivelä (2015) ja Kautto (2020).

Karjalan kielestä löytyy yhtä lailla runsaasti tutkimusta. Esimerkiksi Genetz (1880, 1884) ja Zaikov (1992, 2013) ovat kirjoittaneet kielioppikuvauksia karjalan kielestä.

Viimeaikaista tutkimusta karjalan kielestä on tehty esimerkiksi jälkitavujen *A*-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa (Kunnas 2007), rajakarjalaismurteitten avoimista persoonaviittauksista (Uusitupa 2017) ja *NUT*-partisiipin variaatiosta rajakarjalaismurteissa (Moshnikov 2021).

Omassa tutkielmassani tarkastelemani kielenpiirrettä, jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta, on tutkinut karjalan kielessä myös Mettovaara (2012, 2016), jonka tutkielmat keskittyvät vienankarjalaan. *h*:ta yhtenä kielenpiirteenä siirtokarjalaisten idiolektissa ovat sivunneet Lehikoinen (2008) ja Massinen (2012) pro gradu -tutkielmissaan. Näkökulmaltaan oma tutkielmani poikkeaa edellä mainituista tutkielmista siten, että tarkastelen suomenkielisessä puhetilanteessa ilmeneviä karjalankielisiä piirteitä. Yllä mainituissa tutkielmissa painottuu ennemminkin suomen kielen vaikutus karjalan kieleen.

2.4. Metodit

Olen käynyt litteraatin läpi ja poiminut sieltä tapaukset, joissa vienankarjalassa perinteisesti esiintyy jälkitavujen vokaalien välinen *h*. Olen myös poiminut aineistostani *h*-esiintymät, jotka poikkeavat odotetuista esiintymistä. Olen taulukoinut sanamuodot muotoryhmittäin ja muotoryhmien sisällä olen luokitellut *h*-esiintymät mahdollisten varianttien mukaan omiin ryhmiinsä. Näistä ryhmistä olen laskenut esiintymien lukumäärät ja prosenttiosuudet. Ryhmistä olen laatinut havainnollistavia kuvioita. Kuvioita olen tosin laatinut vain muotoryhmistä, joissa esiintyy yli kymmenen varianttia ja jotka ovat ennalta määriteltyjä, joten muista mahdollisista suffiksaalisista tai radikaalisista tapauksista ei ole kuvioita. Pohdin myös kontaktivaikutuksen ja kaksikielisyyden vaikutusta kielenoppaan idiolektiin.

3. ANALYYSI

3.1. Suffiksaaliset tapaukset

Suffiksaaliset tapaustyyppit olen jakanut viiteen eri muotoryhmään: passiivin preesens ja imperfekti, MA-infinitiivin illatiivi, nominin illatiivi sekä kolmannen persoonan omistusliite. Näissä muotoryhmissä esiintyvien tapausten lisäksi aineistosta löytyi muutama poikkeava muoto, jotka olen koonnut muut suffiksaaliset tapaukset -ryhmään.

Nimitän tutkielmassani passiivin preesensia ja imperfektiä passiivimuodoiksi, sillä niissä on passiivin tunnuksiksi tulkittavat *-ta-* ja *-tä-*tunnukset (preesens) sekä *-tti-* ja *-ti-*tunnukset (imperfekti). Vienankarjalassa nämä muodot toimivat syntaktisesti kolmannen persoonan monikkona. (Zaikov 2013: 152, 157.) Nominin illatiivi ja kolmannen persoonan omistusliite -ryhmissä on sanoja, jotka merkitystehtävältään ovat adverbejä. Olen kuitenkin laskenut myös kiteytyneet adverbit näihin ryhmiin, sillä illatiivin tunnus ja kolmannen persoonan omistusliite ovat niissä erotettavissa vartalosta.

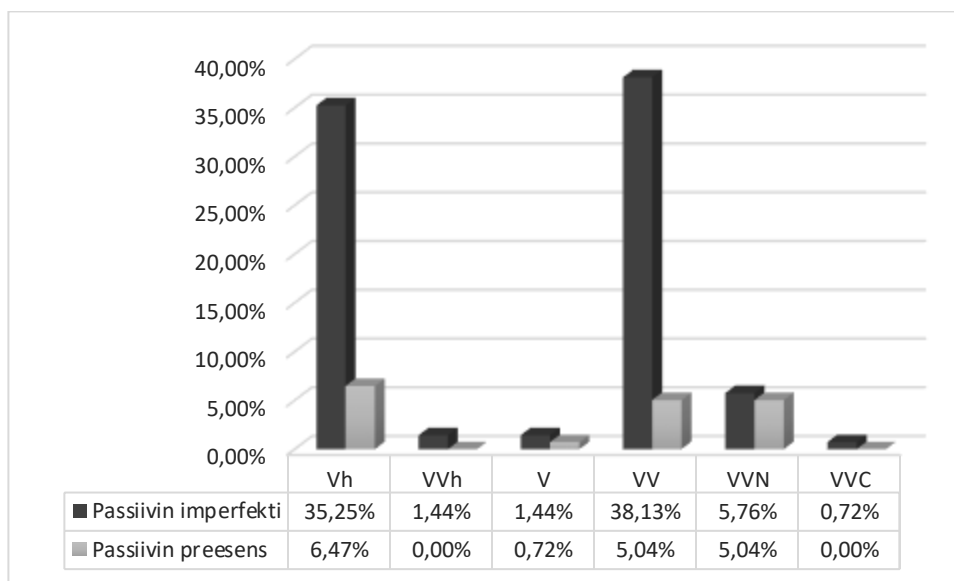
3.1.1. Passiivin preesens ja imperfekti

Aineistossani passiivimuodoilla esiintyy kuutta eri päätetyyppiä. *-Vh-*pääte edustaa perinteistä vienankarjalan passiivin päätettä. *-VWh-*pääte edustaa passiivimuotojen toista *h*:llista tapaustyyppiä, mutta toisin kuin perinteisessä vienankarjalan edustuksessa, siinä on pitkä vokaali niin kuin yleissuomessa. Nimitän tässä tutkielmassa suomen standardisoitua yleiskieltä yleissuomeksi. *-VVN-*pääte edustaa yleissuomen muotoa. Yleissuomen edustuksessa on huomioitu nasaaliassimilaatio. Vokaaliin päättyviä muotoja ovat lyhyen vokaalin edustus *-V* ja pitkän vokaalin edustus *-VV*. *-VV-*pääte on tyypillinen suomen yleispuhekielelle, ja selvitän asiaa myöhemmin tässä luvussa. *-VVC-*pääte edustaa muotoa, jossa on tapahtunut rajageminaatio.

Seuraavaksi esitän esimerkkejä yllä mainituista passiivimuodoista. Esimerkit ovat samassa järjestyksessä kuin tätä edeltävässä kappaleessa olevat päätetyypit.

- (1) -- *usottih* että jos on tuonelavväki ni_o, rautahamppaat
- (2) -- *lyötiih* tohon kala' suuhu se, maaitto --
- (3) -- *naulattiin* tuo leppänaulalla --
- (4) -- jos ota lehemä poiikki ni seki, salatti, aika usijastij --
- (5) -- *puhutaa* näistä, tietäjiev voimallähteistä
- (6) -- *saatettiin* tarvia, tietäjä' apua --

Passiivimuotoja esiintyy yhteensä 139 kertaa, joista 24 on preesensissä ja 115 on imperfektissä. *VVN*-ryhmässä preesensin ja imperfektin variantteja esiintyy miltei saman verran, mutta *Vh*- ja *VV*-ryhmissä imperfekti edustuu noin 30 % useammin. Passiivimuodoista *VVh*-, *V*- ja *VVC*-ryhmissä esiintyy vain yhdestä kolmeen varianttia ryhmää kohden. Demonstroin tarkemmin kaikkien passiivimuotojen esiintymistä kuviossa 1.

KUVIO 1. Passiivimuotojen edustus.

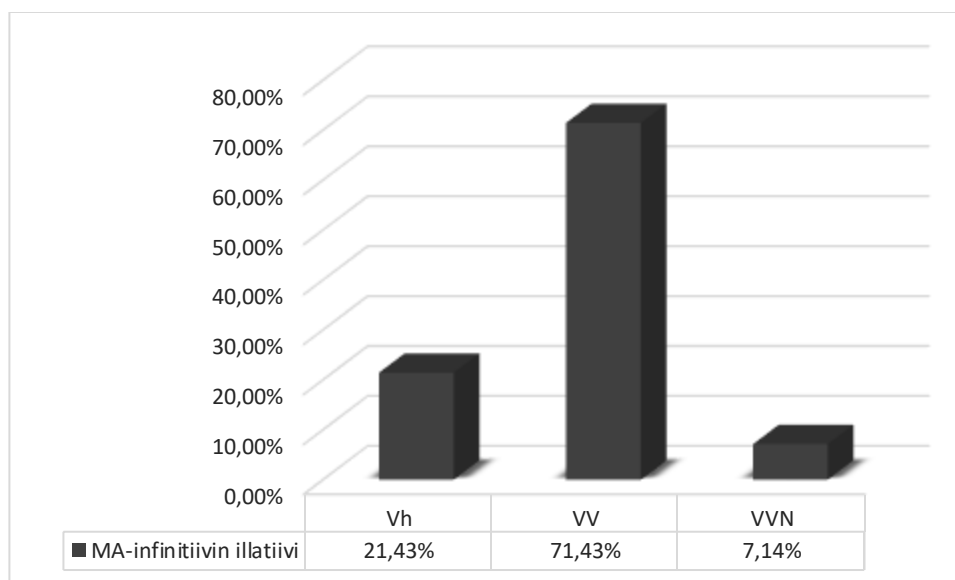
Suurin osa passiivimuodoista esiintyy joko *-Vh*-ryhmässä (41,73 %) tai *-VV*-ryhmässä (43,17 %). Passiivin imperfektissä *-Vh* kattaa 42,61 % esiintymistä, mutta yhteensä *h*:llisiä tapauksia on 44,35 % kaikista passiivin imperfektin edustumista. Passiivin preesensissä *-Vh*-pääte edustuu 37,50 % tapauksista. *VV*-ryhmä, jossa esiintymiä on useiten, on tyypillinen suomen yleispuhekielelle. *VV*-päänteen yleisyyttä passiivimuodoissa voi selittää se, että suomen kielessä sananloppuinen *n*

redusoituu tai katoaa herkästi. Katoa tapahtuu erityisesti muotoryhmissä, joissa n on osa taivutustunnusta, mutta ei muodosta sitä yksin, kuten on laita passiivin tunnuksella. (VISK 2008 § 39.)

h :llisiä tapauksia esiintyy yhteensä 60 kertaa eli 43,17 %. Mielenkiintoinen h :llinen edustus on esimerkiksi *uskoa-* tai *uskuo-*sanassa. Molemmat *usottih-* ja *uskottih-* variantit edustavat perinteistä vienankarjalaista edustusta päätteen puolesta, vaikka vain toisen vartalo noudattaa vienankarjalalle tyypillistä astevaihtelua. Samoin suomen yleispuhekielelle tyypillinen *VV*-päätte edustuu niin *usko-* ja *uso-*vartalon yhteydessä, joten vartalo ja päätte voivat liittyä toisiinsa ikään kuin ristiin.

3.1.2. MA-infinitiivin illatiivi

MA-infinitiivin illatiivi edustuu kolmessa muodossa: *-Vh* (vienankarjalainen päätte), *-VV* (suomen yleispuhekielelle tyypillinen päätte) ja *-VVN* (yleissuomen päätte). Esitän alla jakauman *Vh-*, *VV-* ja *VVN-*ryhmiin kuviossa 2.

KUVIO 2. MA-infinitiivin edustus.

Yhteensä MA-infinitiivin illatiivia esiintyy 42 kertaa. *VV*-päätte esiintyy 30 kertaa eli se kattaa 71,43 % tapauksista ja on selvästi yleisin edustuma tässä muotoryhmässä.

h:llista edustusta tässä muotoryhmässä esiintyy vain yhdeksän kertaa, mikä kattaa hieman yli viidesosan varianteista. Seuraavaksi esitän litteroidut esimerkit samassa järjestyksessä kuin ne esiintyvät kuviossa 2.

- (7) -- *ruveta selittelemäh tarkemmi*
 (8) -- *pyrittii salaammaa sen takia että ei katehet, noiiju*
 (9) -- *joutu olemaam puu'alla suojasa --*

3.1.3. Nominin illatiivi

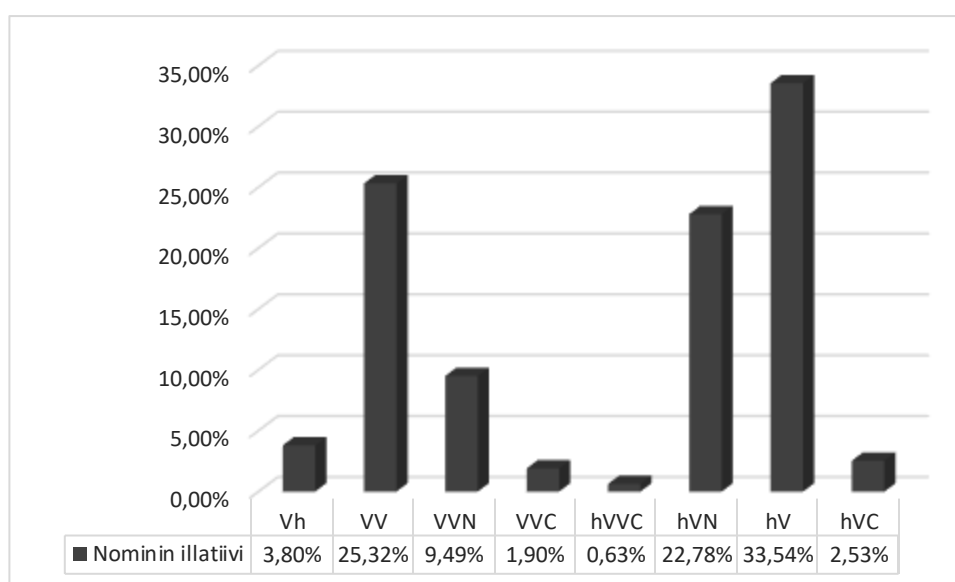
Nominin illatiivimuotoja edustuu kahdeksassa eri alaryhmässä. *-Vh* (vienankarjalainen päätte), *-VV* (suomen yleispuhekielelle tyypillinen päätte) ja *-VVN* (yleissuomen päätte) edustuvat myös tässä muotoryhmässä. Loput *h*:ttomat variantit ovat *-VVC*-ryhmässä, jossa variantit ovat pitkävokaalisia, mutta ne päättyvät johonkin muuhun konsonanttiin kuin *h*:hon tai *n*:ään. Näitten lisäksi aineistosta on havaittavissa neljä *h*:llisen edustuksen ryhmää: *-hVVC*, *-hVN*, *-hV* ja *-hVC*. Alla esimerkkejä:

- (10) -- *puu mikä oh kasvanu ičestäh yhteh*
 (11) -- *o' otettava huomioo --*
 (12) -- *tulipäreep pihallek kinokseen --*
 (13) -- *sittee voltti, hopeneta, siihe muurahaispessäs ja, --*
 (14) *ne mänöy sitte nuihim puihiij --*
 (15) -- *kiroihin tarttu, muitakin väkie --*
 (16) -- *juonuv vettä paikasta mihi oli joku hukkunu*
 (17) -- *o mennyp paha hehki siihep --*

Esimerkin 13 sanamuoto *muurahaispessäs* on poikkeuksellinen, sillä siinä esiintyvä loppukonsonantti ei ole seurausta rajageminaatiosta toisin kuin aikaisemmissa *-VVC*-päätteisissä tapauksissa. Tämän tyyppisiä tapauksia esiintyy myös esimerkiksi Kunnaksen väitöskirjassa (2007: 409) Jyskyjärven murrenäytteessä (*omahassee varastoosee*) ja Mettovaaran pro gradu -tutkielmassa (2016: 74) parin jyskyjärveläisen idiolekteissa (*omahašsee, toizehessee, muamohošsee*). Kyseinen illatiivin muoto esiintyy Jyskyjärven murteessa, minkä vuoksi on mielenkiintoista, että aineistoni pohjoispohjanmaalainen kielenopas on

tuottanut illatiivin *-hVssee*-päätettä muistuttavan *s*-llisen illatiivin. Muut nominin illatiivin *-VVC*-tapaukset ovat rajageminaatiollisia.

Kaikki *-hVVC*-, *-hVN*-, *-hV*- ja *-hVC*-ryhmien sisältämät variantit ovat sellaisia, joissa myös suomen kielessä esiintyy jälkitavujen vokaalienvälinen *h*. *-hVN*-päätettä käytetään yleissuomessa, ja *-hV*-päätte on sen tyypillinen puhekielinen vastine. Suomen kielessä *h* on useimmiten säilynyt pääpainollisen tavun jäljessä (*puuhun*, *maahan*) ja monikon illatiivissa, jos sitä edeltää *i*-loppuinen diftongi (*paikkoihin*, *taikoihi*) (Lehtinen 2007: 188). Näissä ryhmissä suurin osa varianteista on pronomineja (72,34 %). Havainnollistan alla illatiivimuotojen jakaumaa kuviossa 3.

KUVIO 3. Nominin illatiivin edustus.

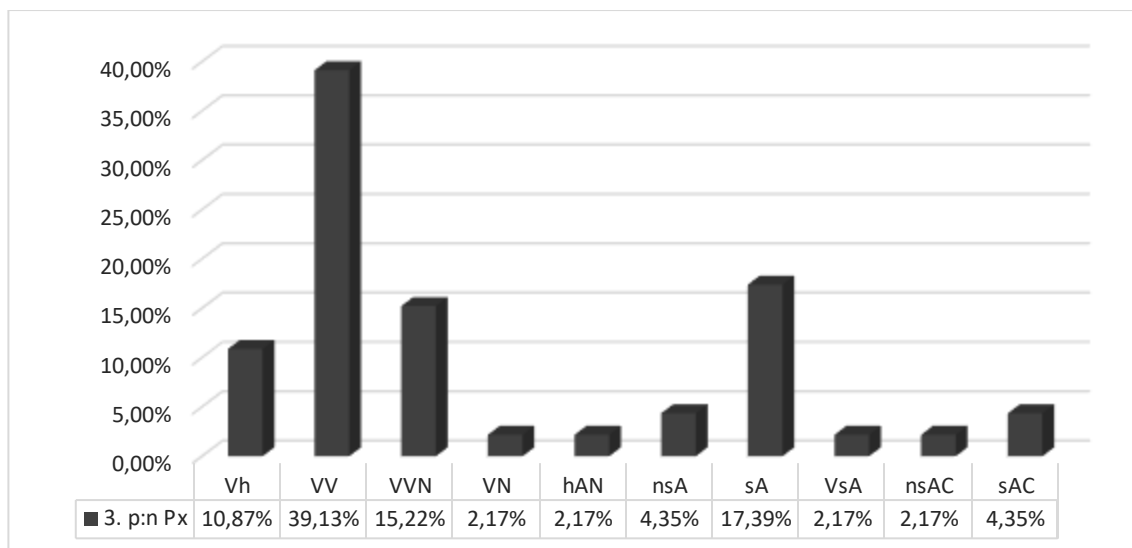
Määrältään eniten aineistossani esiintyy nominin illatiivi -tapauksia, joita on yhteensä 158. Vienankarjalan *-Vh*-päätte edustuu aineistossa vain kuusi kertaa, mikä prosenttiosuudeltaan on 3,80 %. Kaksi kolmasosaa *-Vh*-päätteisistä muodoista on adverbejä. Jälleen korkein esiintyvyys on suomen puhekielen päätteillä: *-VV*:llä (40 kertaa, 25,32 %) ja *-hV*:llä (53 kertaa, 33,54 %). Seuraavaksi korkein frekvenssi on yleissuomen päätteillä, joista *VVN* esiintyy 15 kertaa (9,49 %) ja *hVN* 36 kertaa (22,78 %). Loppujen alaryhmien eli *C*-päätteisten ryhmien varianteja esiintyy yhdestä neljään kertaa kutakin ryhmää kohden, ja yhtä varianttia lukuun ottamatta tapaukset ovat rajageminaation aiheuttamia.

3.1.4. Kolmannen persoonan omistusliite

Aineistossani kolmannen persoonan omistusliitteissä esiintyy kymmenen eri päätetyyppiä, joista kaksi on *h*:llisia: perinteinen vienankarjalan *-Vh*-pääte ja *-hAN*-pääte, jossa jälkitavujen vokaalienvälinen *h* edeltää yleissuomen *-AN*-päättä. *h*:ttomia ryhmiä ovat seuraavat: *-VV* (suomen yleispuhekielelle tyypillinen pääte), *-VVN* (yleissuomen pääte), *-VN* (vienankarjalan mukainen lyhyt vokaali, mutta yleissuomen mukainen loppukonsonantti), *-nsA* (toinen yleissuomessa käytettävä pääte), *-sA* (murteellinen pääte), *-VsA* (*-nsA*-pääteen muoto, jossa *n* on vokaaliutunut), *-nsAC* ja *-sAC* (edellisten muotojen tapaiset päätteet, joissa on tapahtunut rajageminaatio). Alle olen kerännyt näytteitä kustakin tapaustyyppistä.

- (18) -- *metsähalttia oli taas erikseh*
 (19) -- *niitäki o aekonaa kuollu --*
 (20) -- *tietäjä joll oli nämä väet hallussan ni oli kirjaimellisesti väkevä*
 (21) -- *taijat mitä nämä o, eläissan tehennyn --*
 (22) -- *nykyähankki me, kaikkiha sitä, pestään käjet ku tullaa --*
 (23) -- *pesee naamansa sillä ruumiimpesusaippualla --*
 (24) -- *se pysty jo, katseellas kiruammaa --*
 (25) -- *onko ne tiettäjät nii arkoja siittä lakistaas --*
 (26) -- *kateellisen katse saatto olla jo pele-, sinansap pahasta --*
 (27) *sieltä, kodistasap pois --*

Kuten näytteistä voi todeta, on tässä muotoryhmässä runsaasti variaatiota erityisesti suomen kielen omistusliitteitten päätetyypeissä. Vienankarjalan *-Vh*-pääteen lisäksi esimerkeissä 21 ja 22 lienee vienankarjalan vaikutusta: esimerkissä 21 on vienankarjalan omistusliitteen tapaan lyhyt vokaali ja näyte 22 edustuu *h*:llisena. Päätetyyppien jakauman esitän alla kuviossa 4.

KUVIO 4. Kolmannen persoonan omistusliitteen edustus.

Yhteensä kolmannen persoonan omistusliitteen eri muotoja esiintyy 46 kertaa. Yleisin näistä päätetyypeistä on *-VV*, joka edustuu aineistossa 18 kertaa (39,13 %). *h*:llinen pääte edustuu aineistossa kuudesti (13,04 %), joista viisi (10,87 %) edustaa vienankarjalaista *-Vh*-päätettä. *n*-loppuiset variantit (joista yksi on myös *h*:llinen) muodostavat 19,56 % aineistosta, ja pelkästään suomen kielessä esiintyvä *-nsA*-pääte sekä sen eri muodot kattavat 30,43 % aineistosta.

3.1.5. Muut suffiksaaliset tapaukset

Muita suffiksaalisia tapauksia aineistossa esiintyy 11 kertaa. Näistä edustumista kaikki ovat *h*:llisiä. Alle olen koontanut esimerkkejä edustumista.

(28) -- *semlosee erilaisia taekkoja että pysty jotahin, kalaveet, pillaamah* --

(29) -- *jos olttii [!] nossattaah luontua* --

(30) -- *heti sen tietäjäh heñne sieltä pois*

(31) -- *eikä se_os sitte toisaaltap palannut toispuolehisenä* --

Esimerkissä 28 olen tulkinnut *jotahin*-sanassa olevan *kin*-liitepartikkelin variantti *-hin*. Tätä varianttia tavataan esimerkiksi itäisten savolaismurteitten keski- ja pohjoisosissa sekä Kainuun ja Kestilän murteissa (Nupponen 2011: 52). 29. esimerkin *nossattaah*-sanana katson edustavan *nostattaa*- tai *nossattoa*-sanana *ma-*

tunnuksetonta. *mA*-tunnukseton on MA-infinitiivin illatiivia vastaava muoto, jonka voi muodostaa muista kuin *dA*-verbeistä (*syödä, tupakoida*). Muotoa esiintyy laajalti suomen puhekielessä. (VISK § 121.) Yleissuomeksi tämä muoto olisi *jos oltiin nostattamassa luontoa*. 30. esimerkin edustaa *tietäjä*-sanana genetiiviä. Genetiivin pääte niin suomessa kuin vienankarjalassa on *-n*, mikä tekee *h*:llisestä genetiivin edustuksesta poikkeuksellisen. Tässä tapauksessa lienee kyse *n*-äänteen assimilaatiosta *h*:ksi seuraavan *h*-äänteen mukaisesti, vaikkakin tavallisesti *n* assimiloituisi seuraavan klusiilin, likvidan, *m:n*, *v:n* tai *j:n* edellä (VISK § 39). Mielenkiintoista on, että myös Mettovaara (2012) on vienankarjalan jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta koskevassa kandidaatintutkielman aineistossaan havainnut *h*:llisen genetiivin edustuksen ilmaisussa *tyttäreh kera*. Esimerkissä 31 on kyseessä *-hinen-johdin*. *-hinen*-johtimellisia variantteja aineistossa esiintyy yhdeksän kertaa.

3.2. Radikaaliset tapaustyyppit

Radikaaliset tapaustyyppit olen jakanut kahteen muotoryhmään: *eh*-nomineihin ja *VS*-nomineihin. Näitten lisäksi olen havainnut aineistosta edustumia, jotka eivät sovi edellä mainittuihin muotoryhmiin ja jotka olen luokitellut muihin radikaalisiin tapauksiin.

3.2.1. *eh*-nomininit

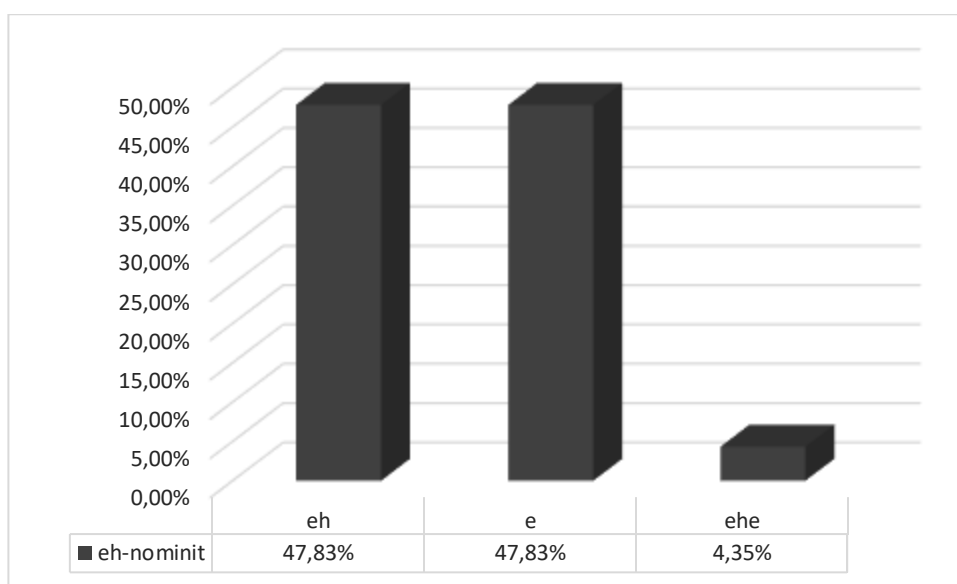
eh-nomineilla tarkoitan niitä nomineja, jotka vienankarjalassa loppuvat sekvenssiin *-eh*. Suomen kielessä alkuaan **eh-* ja **ek-*päätteiset nomininit ovat mukautuneet yhdennäköisiksi. Loppukonsonanttia suomen yleiskielessä ja enimmäisissä murteissa edustaa jäännöslopuke. Vokaalin sekä *h*:n edellä ja absoluuttisessa lopussa jäännöslopuke edustaa kato. (Mantila 1992: 143; Tuomi 1994: 55.) Aineistossani esiintyy seuraavanlaisia *eh*-nominin variantteja:

(32) -- *jos sitää, homehta ottaa arkku' sisäpuolel'tta* --

(33) *se_o semmoni kappale se sii'pi(orava--*

(34) -- *ompa, tervehe lapsi ta, hyvä syömäh* --

Esimerkissä 32 on esimerkki *eh*-nominista, jossa loppu-*h* on säilynyt. Muista *h*:llisista *eh*-nomineista poikkeava tapaus on esimerkissä 34. *tervehe*-sana vaikuttaisi olevan *terveh*-sanan vokaalivartalollinen muoto, mutta sanan ympäristön vuoksi tulkitseen sen olevan nominatiivissa. Poikkeuksellisesti *tervehe*-sana päättyy siis sekvenssiin *-ehe* eikä *-eh*. Esimerkissä 33 on yleissuomelle tyypillinen esimerkki *eh*-nominista, jonka loppu-*h*:ta edustaa jäännöslopuke. Alla kuvio 5 havainnollistaa *eh*-nominien jakaumaa.

KUVIO 5. *eh*-nominien edustus.

Yhteensä aineistossa esiintyy 23 *eh*-nominin edustumaa. *h*:ttomia edustuksia aineistossa esiintyy 11 kertaa, ja *h*:llisiä tapauksia esiintyy yhteensä 12 kertaa. *h*:lliset edustukset muodostavat siis 52,17 % aineiston *eh*-nomineista.

3.2.2. *VS*-nimit

VS-loppuisia nomineja eli nomineja, joissa vokaali on joko *a*, *ä*, *i* tai *e* ja joissa sana loppuu joko *s*:ään tai *š*:ään, esiintyy aineistossa kaiken kaikkiaan vain kuusi kertaa. Olen jakanut nämä tapaukset kolmeen ryhmään: *VhV*, *VV* ja *Vh*. Niin *VhV*- kuin *Vh*-varianttiakin esiintyy vain kerran, joten kolmasosa tämän muotoryhmän esiintymistä on *h*:llisiä. Esimerkkejä:

- (35) -- jos se yrittää tuoltaa, nakrismaalta, varastai, nakrihia --
 (36) sittee oli tuoo, varavyö. sairaa ympärille --
 (37) -- tulla, kirveh kans yhtäkkiä hypätäs siihe

Esimerkissä 35 esiintyy *VhV*-vartalo *nakrihia*-sanassa. Perinteisesti vienankarjalassa *VS*-nomineitten vokaalivartalo on *aha-*, *ähä-* tai *ehe-* (Zaikov 2013: 65), mutta tässä tapauksessa variantti edustaa ennemminkin hybridimuotoa: vartalo on tyypillinen vienankarjalalle, mutta vokaalisto on tyypillinen suomen kielelle. Esimerkissä 36 on esimerkki *VV*-vartalosta, joka edustaa yleissuomen muotoa (Zaikov 2013: 65). Pitkän vokaalin omaavia muotoja esiintyy aineistossa neljä kertaa eli kaksi kolmasosaa. Esimerkissä 37 poikkeava muoto esiintyy sanassa *kirveh*. Nähdäkseni sana on genetiivissä, mutta sanan loppu on heittynyt pois. Tavallisesti tämä sana siis esiintyy vienankarjalassa muodossa *kirvehen*.

3.2.3. Muut radikaaliset tapaukset

Muita radikaalisia tapauksia aineistossa esiintyy 33 kertaa. Kaikki tapaukset ovat *tai*-sanana eri muotoja. *h*:llinen variantti *tahi* edustuu kuudesti. *tai*-sana esiintyy aineistossa 24 kertaa ja *tai*:n pitkävokaalinen muoto kerran sekä rajageminaatiollinen muoto kahdesti. Alla esimerkkejä:

- (38) -- niinku si- tulla silimätyksi tai, suuvvelluksi --
 (39) -- tulipäreep pihallek kinokseen tai nurmikollep pysštyy --
 (40) -- nämä temput on nii kauhi(an taii, temput, (on nämä) työt --
 (41) -- ollut tietäjä taiv vastaava --

Esimerkissä 38 edustuvaa *tahi*-sanaa esiintyy vienankarjalan lisäksi myös suomen kielen murteissa, erityisesti itämurteissa (SMS). Kielitoimiston sanakirjan mukaan sana on yleissuomessa vanhentunut. Yleissuomessa yleisempi variantti on *tai*. (KS 2022 s.v. *tahi*.) *h*:ttomia *tai*-sanana variantteja (esimerkit 39–41) esiintyy aineistossa 27 kertaa, mikä on 81,82 % muista radikaalisista tapauksista. Loput 18,18 % ovat *h*:llisiä *tahi*-sanana edustumia.

3.3. Kokoavia huomioita

Lähes kaikissa suffiksaalisissa muotoryhmissä yleisin päätetyyppi on suomen yleispuhekielelle tyypillinen päätte. Passiivin imperfektissä, *MA*-infinitiivin illatiivissa ja kolmannen persoonan omistusliitteessä tämä edustuu pitkään vokaaliin, *-VV*, päättyvänä muotona. Nominin illatiivissa korkein edustusprosentti on *-hV*-päätteellä, jonka jälkeen yleisin päätetyyppi on *-VV*. Passiivin preesens on ainoa suffiksaalinen muotoryhmä, jossa vienankarjalalle ominainen *h*:llinen variantti (*-Vh*) esiintyy useiten. Vienankarjalan *-Vh*-päätte edustuu useiten passiivimuodoissa. Passiivin imperfekti kattaa prosentuaalisesti eniten, 42,61 %, *-Vh*-päätteisiä variantteja. Passiivin imperfektissä edustuu myös *-VVh*-päätte, mikä nostaa *h*:llisten tapausten määrän 44,35 %:in. Suhteessa toiseksi eniten *h*:llistä edustusta on passiivin preesensissä. Passiivin preesensissä ainoa *h*:llinen edustumatyyppi on *-Vh*, ja ne muodostavat 37,50 % tapauksista. Kolmanneksi eniten *h*:llisiä muotoja edustuu *MA*-infinitiivin illatiivissa, jossa *-Vh*-päätte muodostaa 21,43 % osuuden. Neljänneksi eniten *h*:llisiä variantteja esiintyy kolmannen persoonan omistusliitteessä (*-Vh*, *-hAN*) 10,87 % osuudella. Vähiten *h*:llisiä variantteja (*-Vh*) esiintyy nominin illatiivissa, jos pois jätetään *h*:lliset muodot (*-hVVC*, *-hVN*, *-hV*, *-hVC*), jotka esiintyvät myös suomen yleiskielessä. Nominin illatiivissa *h*:llisten tapausten prosenttiosuus on vain 3,80 %. Jos yleissuomessa esiintyvät *h*:lliset variantit lasketaan mukaan, on prosenttiosuus silloin 63,28 %.

Muut suffiksaaliset tapaukset -ryhmän variantit ovat kaikki *h*:llisiä, mutta ne lienevät satunnaisia esiintymiä. *-hinen*-johtimelliset sanat sen sijaan vaikuttavat säännöllisille tässä ryhmässä, sillä yhtä lukuun ottamatta ne ovat kaikki saman sanan (*vetehine*, *vetehinen*) edustumia.

Radikaalisissa muotoryhmissä kielenopas on tuottanut prosentuaalisesti eniten *h*-tapauksia *eh*-nomineissa, joista 52,17 % on *h*:llisiä. *VS*-nomineista *h*:llisiä variantteja on kolmasosa. Prosentuaalisesti vähiten *h*:llisiä muotoja esiintyy muissa radikaalisissa tapauksissa, joissa *h*:llisten edustumien prosenttiosuus on 18,18 %.

On huomioitava, että eri muotoryhmien sanaesiintymillä on eri frekvenssit. Erityisesti hyvin matalan frekvenssin tapauksissa olisi syytä pohtia, voiko kyseessä olla sattumanvarainen esiintymä. On ehdotettu, että alle 10 esiintymän joukot mahdollisesti olisivat sattumanvaraisia. Toisaalta myös harvat esiintymät voivat kuvata, miten vaihtelu on kielessä strukturoitunut. (Milroy 1987: 135–136; Kunnas 2007: 95.)

Aineistossa vienankarjalaiset ja suomenkieliset variantit esiintyvät yhdessä samoissa lauseissa, molemmille kielille ominaiset affiksit ja sanavartalot liittyvät toisiinsa ristiin ja aineistossa esiintyy hybridimuotoja, joissa eri päätetyypit ovat sulautuneet yhdeksi tai vokaalisto on omaksunut toiselle kielelle tyypillisen asun. Transferia siis esiintyy monissa eri kielen rakenteissa, ja tietty sana voi esiintyä toisenlaisessa asussa jo saman lauseen sisällä. Tähän vaikuttanee myös vienankarjalan ja suomen kielen sanastojen samankaltaisuus ja kielenoppaan vahva osaaminen molemmissa kielissä. Kielten pehmeärajaisuus monikielisen puhujan idiolektissa (luku 2.2.) näyttää tässä aineistossa kuvaavan kielenoppaan idiolektia hyvin. On huomioitava, että eri muotoryhmien sanaesiintymillä on eri frekvenssit. Erityisesti hyvin matalan frekvenssin tapauksissa olisi syytä pohtia, voiko kyseessä olla sattumanvarainen esiintymä.

4. PÄÄTÄNTÖ

Kandidaatintutkielmassani tarkastelin jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta yhden vienalais-suomalaisen kielenoppaan idiolektissa. Aineistoni koostuu yhdestä noin 50 minuutin mittaisesta tallenteesta, joka on nauhoitettu vuonna 2016. Pyrin tutkielmassani selvittämään, missä muotoryhmissä *h*:ta esiintyy ja millaista *h*:n variaatiota muotoryhmien sisällä on. Olen myös hieman pohtinut kaksikielisyyden vaikutusta kielenoppaan idiolektiin.

Hypoteesini vastaa tuloksia siltä osin, että *h*:ta esiintyy kaikissa muotoryhmissä, mutta esiintyminen on vaihtelevaa. Kaikkiaan variaatiota *h*:n edustuksessa oli runsaasti. Oletin myös, että *h*:ta esiintyisi radikaalisissa muotoryhmissä enemmän kuin suffiksaalisissa, mutta tämä osoittautui paikkansa pitäväksi vain *eh*-nomineissa. Vienankarjalalle ominaisen *h*:n suhteellinen esiintyvyys aineistossa on seuraava: *eh*-nominin, passiivin imperfekti, passiivin preesens, *VS*-nominin, *MA*-infinitiivin illatiivi, kolmannen persoonan omistusliite, nominin illatiivi. Toisaalta nominin illatiivissa *h*-edustumia olisi eniten, jos yleissuomen pääpainollisen tavun ja illatiivin monikon *i*-loppuisten diftongien jäljessä esiintyvät *h*:t huomioidaan.

Aineistossa huomattavaa on myös transferin ilmeneminen useissa konteksteissa. Jo pelkästään jälkitavujen vokaalienvälistä *h*:ta tarkasteltaessa erilaista rakenteellista ja äänneympäristöllistä variaatiota edustuu aineistossa. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää kielten sukulaisuutta. Läheisten sukukielten, kuten vienankarjalan ja suomen kielen välillä lainaamista tapahtuu vaivattomammin, koska kielten rakenteet muistuttavat toisiaan. Useat yleistyksset, joita kielikontakteista voidaan tehdä, eivät päde typologisesti samankaltaisiin kieliin. Tällainen yleistys voi olla esimerkiksi sanojen lainautuminen kieleen ennen rakenteitten lainautumista. (Thomason 2001: 70–71.)

Kuten olen luvussa 2.2. selvittänyt, idiolektiin vaikuttavat monet seikat. Yhden kielenpiirteen tarkastelu ei riitä luomaan kokonaista kuvaa puhujan idiolektista. Paremmän käsityksen saamiseksi kielenoppaan idiolektista pitäisi tutkia muitakin hänen puheessaan esiintyviä kielenpiirteitä ja selvittää, millaiset sosiaaliset tekijät

vaikuttavat hänen idiolektiinsa. Muitten kielenpiirteitten ja sosiaalisten tekijöitten mahdollista vaikutusta toisiinsa voisi näin tutkia tarkemmin. Kielenpiirteitten ja sosiaalisten tekijöitten tarkastelun lisäksi jatkotutkimuksissa olisi mielenkiintoista tutkia muittenkin vienalais-suomalaisten idiolekteja, jotta voitaisiin selvittää, millaiset kielenpiirteet esiintyvät laajemmin tässä monikielisessä yhteisössä.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

Tallenne ONA IMS -nauhoitekategoriasta.

Kirjallisuus

CENOZ, JASONE 2013: Defining Multilingualism. – *Annual Review of Applied Linguistics* 33 s. 3–18.

ELSILÄ, JAANA 2000: *Kahden äänteenmuutoksen kilpailu Kalajoen puhekielessä. Tarkasteltavana jälkitavujen vokaalienvälisen h:n ja yleisgeminatian dynamiikka*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

GENETZ, ARVID 1880: *Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

————— 1884: *Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: SKS.

HÄYHÄ, LEILA 1991: *Mihinkäs välhiin se h panhaan? Jälkitavujen vokaalienvälisen hja sen sosiaalinen variaatio Tornion puhekielessä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

ITKONEN, TERHO 1964: *Nimestäjän opas*. Toinen painos. Helsinki: SKS.

JESKANEN, MATTI 2005: Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.) *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 215–285. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.

KAUTTO, REETTA 2020: *Ounasjoen välimurteen variaatio*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KIVELÄ, MARJA 2015: *Tervolasta Oulun seudulle muuttaneiden puhekieli: variaatio ja kansanlingvistisiä havaintoja*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

KKS = *Karjalan kielen sanakirja* 1968–2005. *Lexica Societatis Fennougricae* XVI 1–6. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

- KOTAJÄRVI, SANNA 2004: *Jälkitavujen vokaalienvälinen h Kemijärven nykypuhekielessä.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2022. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022.
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyliä kieli. Reaaliaikatu tutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa.* Acta Universitatis Ouluensis. Series B, Humaniora 78. Oulu.
- LEHIKONEN, SANNA 2008: *Karjalaa vai suomea? Karjalan kielen säilymisestä järveläissyntyisillä siirtokarjalaisilla.* Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- LEHTINEN, TAPANI 2007: *Kielen vuosituhanneet. Suomen kielen kehitys kantaauralistavarhaissuomeen.* Tietolipas 215. Helsinki: SKS.
- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän johkaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa.* Helsinki: SKST 572.
- MASSINEN, HENNA 2012: *Yleis- ja erikoisgeminaatio Ilomantsin karjalankielisten siirtolaisten idiolekteissa.* Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, suomen kieli ja kulttuuritieteet.
- MATRAS, YARON 2009: *Language contact.* Cambridge: Cambridge University press.
- METTOVAARA, JUKKA 2012: *Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio vienalaismurteissa.* Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- 2016: *Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio karjalan kielen vienalaismurteissa.* Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MILROY, LESLEY 1987: *Observing and analysing natural language. A critical account of sociolinguistic method.* Language in society 12. Oxford: Blackwell.
- MOSHNIKOV, ILIA 2021: *NUT-partisiipin variaatio rajakarjalaismurteissa.* Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in education, humanities, and theology 168. Joensuu.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä.* Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere.

- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Arja Piirainen-Marsh & Kari Sajavaara (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *“Savon murre” savolaiskorvin : kansa murteen havainnoijana*. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in education, humanities, and theology 11. Joensuu.
- PALANDER, MARJATTA 2005: *Lapsuudesta keski-ikään. Seuruututkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä*. Suomi 191. Helsinki: SKS.
- PAULASTO, HELI – KOLEHMAINEN, LEENA – KUMPULAINEN, MINNA – MERILÄINEN, LEA – RIIONHEIMO, HELKA 2014: Interferenssi – termi tutkimussuuntausten törmäyksessä. – *Virittäjä* 3/2014. 408–434.
- PÄIVÄRINTA, PIA 1999: *Havainnot Kaustisen koululaisten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- RIIONHEIMO, HELKA – KOLEHMAINEN, LEENA – KUMPULAINEN, MINNA – MERILÄINEN, LEA – MUIKKU-WERNER, PIRKKO – PENTTILÄ, ESA 2014: Kontaktilingvistiikan, toisen kielen omaksumisen tutkimuksen ja käännöstieman risteyksessä. – *Virittäjä* 3/2014. 317–333.
- RUUSKA, VILI 2019: *Reaaliaikatutkimus jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatiosta Halsuan puhekielessä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- SARHIMAA, ANNELI 1995: Karjalan kansat ja kielet kontaktissa. Asutushistoriallista taustaa ja lingvistisiä seurauksia. – *Virittäjä* 99 s. 191–223.
- 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: SKS.
- SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja.
- SKS(T) = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura(n) toimituksia).
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. 2012. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201110, ISSN: 1796-041X.< URL <http://kaino.kotus.fi/sms>>. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.6.2022.
- THOMASON, SARAH GREY 2001: *Language contact. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- TUOMI, TUOMO 1994: Jäännöslopukenomineista ja variaatiosta Etelä-Pohjanmaan Järvisseudun murteissa. *Sananjalka* 36(1) s. 53–68.
- UUSITUPA, MILLA 2017: *Rajakarjalaismurteiden avoimet persoonaviittaukset*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 117. Joensuu.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2002: Jälkitavujen *h:n* variaation kehityksestä Tornionjokilaaksossa. – *Virittäjä* 106 s. 508–535. Helsinki: Kotikielen Seura.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS. Verkkoversio, viitattu 7.10.2022. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7
- YLI-PAAVOLA, JAAKKO 1970: *Vuosikymmen kielenauhoitusta. Suomen kielen nauhoitearkiston toimintaa v. 1959–1968*. Tietolipas 60. Helsinki: SKS.
- ZAIKOV, PEKKA 1992: *Karjalan kielen kielioppi. I. länne- ta muoto-oppie*. Petroskoi: Izdatel'stvo petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta.
- 2000: *Glagol v karelskom jazyke. Grammatitšeskie kategorii litsa-tšisla, vremeni i naklonenija*. Petrozavodsk: Izdatel'stvo Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta.
- 2013: *Vienankarjalan kielioppi. Lisänä harjotukšie ta lukemisto*. Helsinki: Karjalan sivistysseura.

LIITTEET

LIITE 1. Passiivin preesens ja imperfekti.

-Vh-	-VVh-	-V-	-VV-	-VVN-	-VVC-
otetah	käytettiin	opetetti	kunnioitettiin	pelätettiin	saatettiin
sekotetah	lyötiin	salatti	tarvitti	mennään	
otetah		sanotaha	sanotti	käytettiin	
vejetäh			sanotti	haettiin	
nossetah			säilytettiin	naulattiin	
sanottih			käytettiin	haluttiin	
usottih			käytettiin	saatettiin	
käytettiin			iskettiin	sanottaen	
otettiin			puhutaan	manattiin	
mentih			otettiin	sanotaan	
käytettiin			sanotti	pestään	
sanottih			opitti	lisätään	
käytettiin			annettiin	palautettiin	
käytettiin			käytettiin	voijaan	
pyöriteltih			paineltiin	syytetään	
käytettiin			käytettiin		
usottih			käytettiin		
haluttih			käytettiin		
laitettiin			piettiin		
käytettiin			käytettiin		
parannettiin			otettiin		
otettiin			otettiin		
otettiin			painettiin		
kirotti			uskotti		
uskotti			tietään		
suututettiin			rakennettiin		
sanottih			saatettiin		

annettih			käyttii		
kaCottih			siirrettii		
katottih			käytettii		
kysyttih			otettii		
kaivetah			käytettii		
pistetäh			tullaa		
pystyttih			personofoitii		
kirottih			palvottii		
lämmitettih			sanottii		
nossatettih			vältetää		
usottih			pietää		
usottih			pystyttii		
saatettih			lyyää		
tutkittih			pyrittii		
parannettih			pyrittii		
päässettih			tehtii		
tehtih			vartijoittii		
tehttih			nuolastii		
sanottih			lähetettii		
kuokittih			lyöttii		
hoettih			sanottii		
haluttih			tehttii		
kierretäh			olttii		
usottih			sanotaa		
pakotettih			sanotaa		
kuletettih			päästää		
usottih			piettii		
näytetäh			päästettii		
usottih			usottii		
sanottih			tehttii		
usottih			kirottii		
			saatettii		

			voltii		
--	--	--	--------	--	--

LIITE 2. MA-infinitiivin illatiivi.

-Vh-	-VV-	-VVN-
selittelemäh	korjaañmaa	olemaam
pillaamah	vaivaañmaa	kuolemaanĵki
syömäh	vaivaamaa	sairastumaan
parantamah	käyttämää	
loitsimah	jututtammaa	
paranttamah	seuraañmaa	
tunnustamah	näkemää	
hakemah	suojelemmaa	
hakemah	tappelemmaa	
	käyttämää	
	salaañmaa	
	ehkäsemää	
	vaikuttammaa	
	salaañmaa	
	kiruammaa	
	tekemää	
	aiheuttaammaa	
	tekemää	
	kitumaa	
	käänñtämää	
	sylykeñmää	
	paranttañmaa	
	hiipummaa	
	parantammaa	
	rikkomaa	
	parantñtamaa	
	kuolemmaa	
	ottamaa	
	varmistammaa	

	jututtammas	
--	-------------	--

LIITE 3. Nominin illatiivi.

-Vh-	-VV-	-VVN-	-VVC-	-hVVC-	-hVN-	-hV-	-hVC-
aikah	tehtäjvii	jäläkkee n	tekemiss eej	puihij	näihim	siihi	siihep
kiroukse h	sairauksi i	sammaa ŋ	muurah aispessä äs		siihin	siihe	siihep
mukah	kiipeli	sammaa m	jäläkkeej jääneitä		siihen	siihe	puuhuj
veteh	jäläkkee	kalamav vääkeen			siihem	siiheäk in	siihiv
aikkah	kielee	etteemp äim			siihej	siihe	
yhteh	semmosi i	kituvaa m			johon	siihi	
	huomioo	läävään			siihemp	siihe	
	paranta misii	kinoksee n			siihemp	siihe	
	kymmen ee	paekkaa m			siihej	siihee	
	varmaa	kynnyks eeŋ			pahoihi m	siihe	
	varmaa	jäläkeem			paikkoih in	mihi	
	kohttaa	lähettäjä lleŋ			siihej	nuihi	
	karkkuu	vetteenj			nuihim	nuihi	
	semmosi i	kohttaan			puuhun	mihi	

	monellai sii	pohojose emp			siihem	siihe	
	semlose e				siihem	mihi	
	monnee				joihiŋki	muihi	
	tarkkoŋtu ksseii				siihin	siihe	
	aikkaa				kehtoihi ŋkki	puuhh u	
	kurkkihir ttee				siihem	puuhh u	
	paikkaa				siihent	taikoih i	
	sairastu miŋsee				siihem	puuhu	
	ihmiŋsii				näihin	siihe	
	jäläkkee				siihem	siihe	
	semlose e				siihin	siihe	
	naimisii				siihem	siihe	
	kolomant tee				tohin	siihe	
	hirsikerr oksee				siihem	siihe	
	jäläkkee				peähän	siihe	
	varmaa				siihem	tuoho	
	vetee				siihemp	muihi	
	aikkaa				siihemp	mihi	
	toimee				siihem	mihi	

	jäläkkee				maahan	jumala nttautt eihi	
	rekkee				sihen	mihi	
	jäläkkee				kiroihin	sihe	
	jäläkkee					sihe	
	vissii					maaha	
	äänee					sihe	
	tuuliaiße ee					suuhu	
						sihe	
						sihe	
						sihe	
						sihi	
						piähä	
						sihe	
						sihe	
						mihi	
						mihi	
						mihi	
						sihe	
						sihe	
						sihe	

	oikkia staa								
	aekon aa								
	nykyä ä								

LIITE 5. Muut suffiksaaliset tapaukset.

MA-tunnuksettoman illatiivi	kin > hin	-hinen	genetiivi
nossattaah	jotahin	toispuolehisena	tietäjäh
		vetehiseltä	
		vetehisellä	
		vetehistä	
		vetehini	
		vetehini	
		vetehini	
		vetehisee	

LIITE 6. eh-nominit.

-eh-	-e-	-ehe-
Venehjärve	kateekien	tervehe
katehilta	kappale	
katehista	luun h kappaleita	
katehi h	kappaleet	
katehet	vaatekkappaletta	
katehet	katekiee	
homehta	kateellisuutta	
katehee	kateellisen	
lutehie	hetteestä	
viikattehis	hetteestä	
hettehestä	hetteestä	

LIITE 7. VS-nominit.

-VhV-	-VV-	-Vh-
nakrihia	sairaa	kirveh
	kirveellä	
	kirveenkamaralla	
	rikaasiksi	

